5. Kur'an-ı Kerim'e Göre Şeytanlar

Sözlükte "uzaklaşmak, haktan ve hayırdan ayrılmak," anlamındaki " ش ط ن " veya "öfkesinden yanıp tutuşmak" manasındaki " ش ي ن " kökünden türediği ileri sürülen şeytan kelimesi "hayırdan ve rahmetten uzaklaşmış yaratık; yanıp helake maruz kalmış varlık" demektir.[57] Şeytanı ifade etmek için kullanılan iblis ise " أَبْلَــسَ " kökünden türemiş bir kelime olup sözlükte "hayırsız olmak, hüsrana uğramak, şaşkınlığa düşmek, ümitsiz olmak" anlamlarına gelmektedir. Kelimenin türediği fiil kökünün şeytanın özelliklerini nitelemesinden dolayı iblis şeytanın özel ismi olmuştur. **"...İblis ise cinlerdendi de Rabb'inin emri dışına çıktı..."**[58] ayetinde işaret edildiği gibi cin taifesinden olan iblis, onlar gibi ateşten yaratılmıştır.[59]

Hz. Âdem'in yaratılmasından sonra Allah (cc), melekleri ve cinleri ona saygıya ve üstünlüğünü kabule çağırmıştır. Fakat iblis, Âdem'e secde etmeyi reddederek Allah'a (cc) ilk isyan eden varlık olmuştur. İblis, bu anlamda şeytanların öncüsü ve atasıdır.

Şeytan kelimesiyle özel anlamda iblis, genel anlamda ise onun temsil ettiği kibir, isyan, azgınlık gibi birtakım kötü nitelikleri kendinde taşıyan insan ve cin türünden birçok varlık ya da vasıf kastedilir ki bunlar da şeytan olarak sembolize edilir. Bu açıdan İblis tek olduğu hâlde Kur'an'da birçok yerde şeytanlar şeklinde ifade edilmektedir.[60] Şeytanın varlığı Kur'an ve hadislerle kesin olarak sabittir.

T TARTIŞALIM

"Şeytanın hâkimiyeti ancak onu dost edinenlere ve onu Allah'a ortak koşanlar üzerindedir."

(Nahl suresi, 100. ayet.)

Yukarıdaki ayet dikkate alındığında şeytanın insan üzerindeki etkisinin neler olabileceğini tartışınız.

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلاَئِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا اِلاَّ إِبْلِيسَ أَبٰى وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ

"Hani biz meleklere (ve cinlere) 'Âdem'e secde edin.' demiştik. İblis hariç hepsi secde ettiler. O, yüz çevirdi ve büyüklük tasladı; böylece kâfirlerden oldu."[61]

İblis ayetten de anlaşıldığı üzere Allah'a (cc) itaat eder. Meleklerin arasına katılır. İbadetlerini yerine getirir. Asabiyet duygusuyla hareket eder. Kendisinin ateşten, Âdem'in (as) ise topraktan yaratıldığını ileri sürer. Böylece Allah'ın (cc) emrine karşı gelir. Gurur ve kibre kapılır, kâfirlerden olur. Hatasını anlayıp tövbe etmez, suçunu affettirme yoluna gitmez. İtaatsizliği ve kibri nedeniyle kovulur.

B BULALIM

Araf suresinin 11-18. ayetlerinin meallerini seçtiğiniz bir tefsirden okuyunuz. İblisin hangi gerekçelerle şeytanlaşma sürecine girdiğini öğreniniz. Bilgilerinizden çıkaracağınız sonuçları sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

57. İlyas Çelebi, "Şeytan", TDV İslam Ansiklopedisi, C 9, s. 99-101.
58. Kehf suresi, 50. ayet
59. bk. Rahman suresi,15. ayet.
60. bk. Enam suresi, 112. ayet.
61. Bakara suresi, 34. ayet.

قَالَ اخْرُجْ مِنْهَا مَذْؤُومًا مَدْحُورًا لَمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنْكُمْ أَجْمَعِينَ

“Allah buyurdu ki: Haydi, yerilmiş ve kovulmuş olarak oradan çık! Ant olsun ki onlardan kim sana uyarsa sizin hepinizi cehenneme dolduracağım!”[62]

D DEĞERLENDİRELİM

Şeytan kelimesi, sadece iblise özel bir isim değildir. Azgınlık, kibir ve Allah’ın rahmetinden kovulmak şeytanın temel vasfıdır. Bu vasıflar ibliste karakter hâline gelmiştir. İnsanlardan ve cinlerden aynı vasıfları taşıyanlar da Kur’an’da şeytan olarak adlandırılır.

Siz de aşağıdaki ayeti okuyarak arkadaşlarınızla değerlendiriniz.

“Böylece biz, her peygambere insan ve cin şeytanlarını düşman kıldık. (Bunlar), aldatmak için birbirlerine yaldızlı sözler fısıldarlar. Rabb’in dileseydi onu da yapamazlardı. Artık onları uydurdukları şeylerle baş başa bırak.”

(Enam suresi, 112. ayet)

Allah’ın (cc) huzurundan kovulan iblis, kıskançlık ve bencilliğin verdiği düşmanlıkla insanoğluna karşı kıyamete kadar sürecek mücadelesi için Allah’tan (cc) süre istemiştir. Cezası kıyamete kadar ertelenmiştir. Öyle ki **“Yemin ederim ki eğer beni kıyamete kadar yaşatırsan, pek azı dışında, onun neslini kendime bağlayacağım!”**[63] ayetinde de belirtildiği gibi insanları doğru yoldan saptırıp kendi yoluna döndüreceğine dair yemin etmiştir. Bu mücadelesinde ilk olarak Hz. Âdem ve Havva Valide’mizi yanıltarak hata işlemelerine sebep olmuştur.

Yukarıdaki kavram haritasında bulunan boşluklara, şeytanın özellikleriyle ilgili uygun kelimeleri yazınız.

62. Araf suresi, 18. ayet.
63. İsra suresi, 62. ayet.

Şeytanın, insanın baş düşmanı olduğu Kur'an'da birçok ayette belirtilmiştir:

"Allah'ın size rızık olarak verdiğinden yiyin de şeytanın adımlarına uymayın. Çünkü o, sizin için apaçık bir düşmandır."[64] Onun için de insanları aldatmak, şüpheye düşürmek, kötü işleri güzel göstermek; içki, kumar ve fuhuş gibi eylemleri sevdirmek gibi birtakım hile ve tuzaklara başvurur.[65] Allah (cc), Kur'an'da birçok yerde şeytanın bu hile, tuzak ve vesveselerine karşı müminleri uyarmıştır. Yüce Allah **"Şeytanın hâkimiyeti, sadece onu dost edinenler ve Allah'a ortak koşanlar üzerindedir."**[66] buyurarak iman edip Allah'a (cc) sığınan ve ona tevekkül eden müminler üzerinde onun bir etkisinin olamayacağını şu şekilde haber vermiştir:**"Gerçek şu ki şeytanın, inanan ve yalnız Rablerine tevekkül eden kimseler üzerinde bir hâkimiyeti yoktur."**[67]

N NOT EDELİM

"Ey Âdemoğulları! Ben, size şeytana kulluk etmeyin. Çünkü o, sizin için apaçık bir düşmandır. Bana kulluk edin. İşte bu dosdoğru yoldur, diye emretmedim mi?"

(Yasin suresi, 60. ayet.)

Y YORUMLAYALIM

"İş bitirilince şeytan da diyecek ki: Şüphesiz Allah, size gerçek olanı söz verdi. Ben de size söz verdim ama yalancı çıktım. Zaten benim sizi zorlayacak bir gücüm yoktu. Ben sadece sizi çağırdım, siz de hemen bana geliverdiniz. O hâlde beni kınamayın, kendinizi kınayın. Artık ben sizi kurtaramam, siz de beni kurtaramazsınız. Şüphesiz ben, daha önce sizin beni Allah'a ortak koşmanızı kabul etmemiştim. Şüphesiz, zalimlere elem dolu bir azap vardır."

(İbrahim suresi, 22. ayet.)

Siz de yukarıdaki ayetten hareketle insanların şeytanla imtihanını ve şeytanın insanlar üzerindeki etkisini irade ve sorumluluk kavramları çerçevesinde arkadaşlarınızla birlikte yorumlayınız.

"Şüphe yok ki Allah'a karşı gelmekten sakınanlar, kendilerine şeytandan bir vesvese dokunduğu zaman iyice düşünürler (derhâl Allah'ı hatırlarlar da) sonra hemen gözlerini açarlar."[68]

Kur'an onun soyundan olsun insan cinsinden olsun onunla aynı rolü üstlenenleri de "şeytan" olarak nitelemektedir: **"De ki: İnsanların kalplerine vesvese sokan, (insan Allah'ı andığında) pusuya çekilen cin ve insan şeytanının şerrinden insanların Rabb'ine, insanların Meliki'ne (mutlak sahip ve hâkimine) insanların ilahına sığınırım!"**[69]

Şeytanın gücü insanın irade ve ahlaki zayıflığıyla doğru orantılıdır. Şeytan, insanın zaaflarından ve nefsani arzularından faydalanıp onu etkilemeye çalışır. Bunun için de önce ona Allah'ı (cc) unutturur. Allah'ı (cc) unutan kişi şeytanın hâkimiyetine girer. Kur'an'da bu durum açıkça bildirilir.[70] Allah Teala eşyayı zıtlarıyla birlikte yaratmıştır ki biri diğerinden ayırt edilebilsin ve aralarındaki fark insanlar tarafından anlaşılabilsin. Şeytan da yaratıkların en temiz ve en şereflilerinden biri olan hak ve hayrı tavsiye eden meleklerin varlığına zıt yaratılmıştır.[71]

Netice olarak kâinat var oldukça hak ile batılın, iyi ile kötünün mücadelesi devam edecektir. Bu mücadelede iyiliğin ve itaatin destekçisi melek, kötülüğün ve isyanın destekçisi şeytan olacak, insanın imtihanı ise iyi ve kötüden oluşan bu mücadelede kendisine verilen irade gücünü kullanarak hayra yönelip meleğin tarafında mı, yoksa şerre yönelip şeytanın tarafında mı olacağına karar vermek olacaktır.

64. Enam suresi, 142. ayet; Yusuf suresi, 5. ayet; Yasin suresi, 60. ayet.
65. bk. Lokman suresi, 33. ayet; Sebe suresi, 20. ayet; Ankebut suresi, 38. ayet; Maide suresi, 91-92. ayetler.
66. Nahl suresi, 100. ayet; Hicr suresi, 41. ayet.
67. Nahl suresi, 99. ayet.
68. Araf suresi, 201. ayet.
69. bk. Nâs suresi, 1-6. ayetler; Enam suresi, 112. ayet.
70. bk. Mücadele suresi, 19. ayet.
71. A.Saim Kılavuz, İslam Akaidi ve Kelama Giriş, s. 329.

D DÜŞÜNELİM

بِسْــــمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

فَاِذَا قَرَاْتَ الْقُرْاٰنَ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّج۪يمِ

اِنَّهُ لَيْسَ لَهُ سُلْطَانٌ عَلَى الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ

"Kur'an okuduğun zaman o kovulmuş şeytandan Allah'a sığın! Gerçek şu ki: İman edip de yalnız Rablerine tevekkül edenler üzerinde onun (şeytanın) bir hakimiyeti yoktur."

(Nahl suresi, 98-99. ayetler.)

Kur'an okurken neden şeytandan Allah'a (cc) sığınmamız gerektiğini düşününüz.

B BİLGİ KUTUSU

SATANİZM

19. asrın sonlarında Amerika ve çeşitli Avrupa ülkelerinde ortaya çıkan ve günümüze kadar düzensiz olarak da olsa devam ettirilmiş olan satanizm; "şeytana tanrı diye tapınmak" şeklinde de tanımlanabilir. Bu hareket, bütün dinlere ve dinlerin ortaya koymuş olduğu kutsal değerlere karşı bir başkaldırıyı temsil etmektedir. Dolayısıyla satanizm, şeytanın en önemli özelliği olan isyan, başkaldırı ve kötülüğü esas alarak dinin ve dinî olan her şeyin karşısında yani Allah'ın (cc) karşısında; şeytanın ve onun temsil ettiği şeyin yanında yer alma hareketidir.

(bk. Ahmet GÜÇ, Satanizm Şeytana Tapınmanın Yeni Adı, s. 253-254.)

B BİLGİ KUTUSU

Şeytan Hakkında Neler Öğrendik?

- Şeytan; cinlerdendir ve ateşten yaratılmıştır.
- İblis; şeytanların atasıdır. Allah'a ilk isyan eden varlıktır.
- Âdem'e secde etmemekle Allah'ın hükmüne karşı gelerek lanetlenmiştir.
- Şeytan; kötülük, inkâr, kibir ve gururun sembolü ve temsilcisidir.
- Şeytan, insanoğlunun baş düşmanıdır.
- Şeytana kıyamete kadar süre verilmiştir.
- Şeytan, insanın zaaflarından faydalanarak onu etkisi altına almaya çalışır.
- Allah'ın salih kulları üzerinde onun bir etkisi yoktur.
- Şeytanla aynı özellikleri taşıyan insanlar da insan türünün şeytanlarıdır.

OKUMA PARÇASI

PEYGAMBERİMİZE (SAV) İLK VAHY'İN GELİŞİ

Hz. Aişe radıyallahu anha anlatıyor:
"Resulullah aleyhissalâtu vesselâm'a vahiy olarak ilk başlayan şey uykuda gördüğü salih rüyalar idi. Rüyada her ne görürse sabah aydınlığı gibi aynen vukua geliyordu. (Bu esnada) ona yalnızlık sevdirilmişti. Hira mağarasına çekilip orada, ailesine dönmeksizin birkaç gece tek başına kalıp tahannüs'te bulunuyordu. -Tahannüs dünyadan uzaklaşıp tefekkür etmek ve inzivaya çekilmek demektir.- Bu maksatla yanına azık alıyor, azığı tükenince Hz. Hatice radıyallahu anha'ya dönüyor, yine aynı şekilde azık alıp tekrar gidiyordu. Bu hâl, kendisine Hira Mağarası'nda ilk vahiy gelinceye kadar devam etti. Bir gün ona melek gelip:
- Oku!, dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
- Ben okuma bilmiyorum! cevabını verdi. (Aleyhissalâtu vesselâm hâdisenin gerisini şöyle anlatır: Ben okuma bilmiyorum deyince) melek beni tutup kucakladı, takatım kesilinceye kadar sıktı. Sonra bıraktı. Tekrar:
- Oku!, dedi. Ben tekrar:
- Okuma bilmiyorum, dedim. Beni ikinci defa kucaklayıp takatım kesilinceye kadar sıktı. Sonra tekrar bıraktı ve: "Oku!" dedi. Ben yine: "Okuma bilmiyorum!" dedim. Beni tekrar alıp üçüncü sefer takatım kesilinceye kadar sıktı. Sonra bıraktı ve:
- Ey insan! Yaratan Rabb'inin adıyla oku! O, insanı basit bir yumurta hücresinden (alak) yarattı. Oku! Unutma ki Rabb'in sonsuz lütuf ve kerem sahibidir. O Allah ki kalem ile yazmayı öğretendir. insana, Peygamber ve Kitap göndererek ona bilmediği her şeyi öğreten O'dur." (Alâk 1-5.) dedi.
Resulullah aleyhissalâtu vesselâm bu vahiyleri öğrenmiş olarak döndü. Kalbinde bir titreme (bir korku) vardı. Hatice'nin yanına geldi ve:
- Beni örtün, beni örtün, buyurdu. Onu örttüler. Korku gidinceye kadar öyle kaldı. (Sükûnete erince) Hz. Hatice radıyallahu anha'ya, başından geçenleri anlattı ve:
- Nefsim hususunda korktum, dedi. Hz. Hatice de:
- Asla korkma! Vallahi Allah (cc) seni ebediyen rüsva etmeyecektir. Zira sen, sıla-i rahimde bulunursun, doğru konuşursun, işini göremeyenlerin yükünü taşırsın. Fakire yardım edersin. Misafire ikram edersin. Hak yolunda zuhur eden hadiseler karşısında (halka) yardım edersin, dedi. Sonra Hz. Hatice, Aleyhissalâtu vesselâm'ı alıp Varaka İbnu Nevfel İbni esed İbni Abdi'l-Uzzâ İbni Kusay'a götürdü. Bu zat, Hz. Hatice'nin amcasının oğlu idi. Cahiliye devri'nde Hristiyan olmuş bir kimseydi. İbranice (okuma) yazma bilirdi. İncil'den, Allah'ın dilediği kadarını İbranice olarak yazmıştı. Gözleri âmâ olmuş bir ihtiyardı. Hz. Hatice kendisine:
- Ey amcam oğlu! Kardeşinin oğlunu bir dinle, ne söylüyor, dedi. Varaka Aleyhissalâtu vesselâm'a:
- Ey kardeşimin oğlu! Neler görüyorsun? diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm gördüklerini anlattı. Varaka da ona:
- Bu gördüğün melektir. O, Hz. Musa'ya da inmiştir. Keşke ben genç olsaydım (da sana yardım etseydim); keşke, kavmin seni sürüp çıkardıkları vakit hayatta olsaydım, dedi. Resulullah aleyhissalâtu vesselâm:
- Onlar beni buradan sürüp çıkaracaklar mı, diye sordu. Varaka:
- Senin getirdiğin gibi bir din getiren hiç kimse yok ki ona husumet edilmemiş olsun! O güne yetişirsem, sana elimden gelen yardımı yaparım! dedi. Ancak çok geçmeden Varaka vefat etti."

(Buhari, Bed'ü'l-vahy, 1; Müslim, İman 252;
Tirmizi, Menakıb, 13.)

(Düzenlenmiştir.)